

Χριστίνα Βαρουξή*

5.

ΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID-19:
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ,
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Περίληψη

Το παρόν κείμενο επιχειρεί μια συνοπτική παρουσίαση των στάσεων και των αντιλήψεων των Ελλήνων πολιτών σχετικά με την πανδημία Covid-19, τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν για την αντιμετώπισή της καθώς και τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις τους. Για τις ανάγκες του άρθρου αξιοποιούνται επιλεγμένα ερευνητικά αποτελέσματα σχετικά με την πανδημία, όπως αυτά αποτυπώνονται σε συγγενείς θεματικά έρευνες των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο 2020-2021, καθ' όλη τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης. Στο πλαίσιο του άρθρου εξετάζεται επίσης ο βαθμός μεταβολής των στάσεων των Ελλήνων πολιτών στην εξέλιξη της πορείας του νέου κορωνοϊού, κατά την περίοδο του πρώτου επιδημικού κύματος της άνοιξης, κατά την καλοκαιρινή περίοδο και κατά την περίοδο του δεύτερου επιδημικού κύματος το φθινόπωρο του 2020 καθώς και κατά την περίοδο του τρίτου επιδημικού κύματος τον χειμώνα και την άνοιξη του 2021.

* Ερευνήτρια, Ινστιτούτο Πολιτικών Ερευνών, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).

1. Εισαγωγή

Οι χρονιές του 2020 και 2021 στιγματίστηκαν από την πανδημία του νέου κορωνοϊού SARS -CoV-2, ο οποίος εντοπίστηκε για πρώτη φορά στην πόλη Wuhan της Κίνας, τον Δεκέμβριο 2019. Στην Ευρώπη, το πρώτο επιβεβαιωμένο κρούσμα καταγράφηκε στη Γαλλία τον Ιανουάριο του 2020, τον Φεβρουάριο εμφανίζεται το πρώτο μεγάλο κύμα έξαρσης του ιού στις βόρειες επαρχίες της Ιταλίας και τον Μάρτιο ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας ανακοινώνει την πανδημία (11.3.2020). Στη διάρκεια της άνοιξης τα καταγεγραμμένα κρούσματα του νέου κορωνοϊού αυξάνονται δραματικά και, μετά από μια μικρή υποχώρηση το καλοκαίρι, ένα νέο, δεύτερο πανδημικό κύμα αναζωπύρωσης της ασθένειας εμφανίζεται το φθινόπωρο στις περισσότερες χώρες. Το τρίτο πανδημικό κύμα ξεσπά τον χειμώνα του 2021 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νοσημάτων (ECDC), στη διάρκεια του 2020 και έως τις αρχές Ιουνίου 2021, ο συνολικός αριθμός των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων Covid-19 παγκοσμίως ανήλθε σε 174.032.728 περιλαμβανομένων 3.738.030 θανάτων, ενώ στην Ευρώπη τα επιβεβαιωμένα κρούσματα ανήλθαν σε 53.651.676 και οι θάνατοι ασθενών με Covid-19 σε 1.143.108.⁵² Στην Ελλάδα, για το αντίστοιχο διάστημα, σύμφωνα με τα στοιχεία του Εθνικού Οργανισμού Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ), ο συνολικός αριθμός επιβεβαιωμένων κρουσμάτων Covid-19 ανήλθε σε 413.170, ενώ από την έναρξη της πανδημίας καταγράφηκαν συνολικά 12.370 θάνατοι νοσούντων με τον ιό.⁵³

Προκειμένου να περιοριστεί η εξάπλωση της πανδημίας, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι εθνικές κυβερνήσεις έλαβαν έκτακτα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, μεταξύ των οποίων την απαγόρευση των ταξιδιών και το κλείσιμο των συνόρων, τον γεωγραφικό ή χρονικό περιορισμό των μετακινήσεων ή/και την ολική απαγόρευση της κυκλοφορίας των πολιτών, την απαγόρευση των δημόσιων συναθροίσεων και τον περιορισμό των ιδιωτικών κοινωνικών συναθροίσεων, την προσωρινή αναστολή λειτουργίας των δημόσιων και ιδιωτικών εκπαιδευτικών δομών, φορέων και ιδρυμάτων, την αναστολή πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων, την προσωρινή αναστολή πάσης φύσεως εκκλησιαστικών τελετών

52 Τα στοιχεία αφορούν την περίοδο 31.12.2019–10.6.2021, όπως αυτά επικαιροποιούνται από το ECDC και είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα [Situation updates on COVID-19 \(europa.eu\)](https://ecdc.europa.eu/en/situation-updates-on-covid-19)

53 Τα στοιχεία αφορούν την περίοδο 31.12.2019 – 10.6.2021, όπως αυτά επικαιροποιούνται από τον ΕΟΔΥ και είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα [Ημερήσιες Εκθέσεις COVID-19 - Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας \(eody.gov.gr\)](https://eody.gov.gr)

και την τέλεση εκκλησιαστικών λειτουργιών μόνο με την παρουσία κληρικών, την προσωρινή αναστολή λειτουργίας ιδιωτικών επιχειρήσεων και την αναστολή εργασίας, κ.λπ., τα οποία είχαν σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις στον πληθυσμό.

Το παρόν άρθρο επιχειρεί μια συνοπτική παρουσίαση των στάσεων και των αντιλήψεων των Ελλήνων πολιτών σχετικά με την πανδημία Covid-19, των μέτρων που επιβλήθηκαν για την αντιμετώπισή της και τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις τους, όπως αυτές αποτυπώνονται σε συγγενείς θεματικά έρευνες των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης. Μεταξύ των θεματικών ενοτήτων στις οποίες εστιάζει το άρθρο είναι η συναισθηματική διαχείριση της πανδημίας, ο βαθμός ικανοποίησης από την εθνική και ευρωπαϊκή ανταπόκριση στις προκλήσεις του νέου κορωνοϊού, οι τομείς προτεραιότητας στις εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές και οι χρηματοδοτικές προτεραιότητες, οι επιπτώσεις των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας στην οικονομία της χώρας και στην προσωπική οικονομική και κοινωνική ζωή των Ελλήνων, καθώς και η αξιολόγηση των περιοριστικών μέτρων αναφορικά με τις ατομικές ελευθερίες των πολιτών. Εξετάζεται επιπλέον ο βαθμός μεταβολής των στάσεων και των αντιλήψεων των Ελλήνων πολιτών για την πανδημία Covid-19 και των επιπτώσεων της στην πορεία εξέλιξης της νόσου, κατά την περίοδο του πρώτου επιδημικού κύματος της άνοιξης 2020 και κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, κατά την περίοδο του δεύτερου επιδημικού κύματος το φθινόπωρο του 2020 και κατά την περίοδο του τρίτου επιδημικού κύματος τον χειμώνα και την άνοιξη του 2021.⁵⁴

2. Το πρώτο επιδημικό κύμα Covid-19: Άνοιξη 2020

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ειδικής έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τις στάσεις και τις αντιλήψεις των Ευρωπαίων πολιτών στη διάρκεια της κρίσης της πανδημίας Covid-19,⁵⁵ κατά την περίοδο του πρώτου επιδημικού κύματος της άνοιξης τα συναισθήματα που κυριαρχούν στην ελληνική κοινωνία είναι αυτά της αβεβαιότητας (69%) –το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των συμμετεχόντων στην έρευνα– αλλά και της ελπίδας (42%). Τα

54 Για την παρακολούθηση των στάσεων του συνόλου των Ευρωπαίων πολιτών αναλυτικά σε όλη τη διάρκεια της πανδημίας και για σχετικές έρευνες και πληροφορίες σε επίπεδο ΕΕ και κρατών μελών, βλ. European Parliament, *Public opinion monitoring at a glance in the time of COVID-19, Newsletters*, 3/2020 – 5/2021.

55 European Parliament, *Public opinion in the EU in time of coronavirus crisis. Wave 1*, 23/4 - 1/05/2020.

δύο αυτά κυρίαρχα συναισθήματα συνοδεύονται από μια σειρά αρνητικών συναισθημάτων όπως φόβο (30%), απογοήτευση (30%), θυμό (21%) και αίσθηση αδυναμίας (10%), αλλά και από κάποια θετικά, όπως αυτοπεποίθηση (11%) και διάθεση για παροχή βοήθειας (10%).

Παρά την έξαρση της νόσου σχεδόν ένας στους δύο Έλληνες (53%) δηλώνει πως δεν ανησυχεί ιδιαιτέρως για τις πιθανές επιπτώσεις της πανδημίας στην προσωπική του υγεία (38% δεν ανησυχούν αρκετά και 15% δεν ανησυχούν καθόλου), ενώ μόνον ένας στους τρεις Έλληνες (35%) εμφανίζεται να ανησυχεί αρκετά και ένας στους δέκα (11%) να ανησυχεί πολύ. Από την άλλη πλευρά, οι περισσότεροι Έλληνες εμφανίζονται ανήσυχοι για τις πιθανές επιπτώσεις της πανδημίας στην υγεία της οικογένειας και των φίλων τους σε ποσοστό 70%, εκ των οποίων 47% δηλώνει πως ανησυχεί αρκετά και 23% πως ανησυχεί πολύ.

Την περίοδο αυτή, η πλειονότητα των Ελλήνων πολιτών (77%) εκφράζει την ικανοποίησή της από τα μέτρα της κυβέρνησης για την αντιμετώπιση της πανδημίας (30% είναι πολύ ικανοποιημένοι και 47% είναι αρκετά ικανοποιημένοι). Ωστόσο, ο βαθμός ικανοποίησης των Ελλήνων μειώνεται σε σημαντικό βαθμό όταν πρόκειται για τα μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αυτήν την περίπτωση, οι Έλληνες πολίτες που γνωρίζουν τα μέτρα της ΕΕ εμφανίζονται όχι πολύ (45%) ή και καθόλου (22%) ικανοποιημένοι. Αντίθετα, 25% των Ελλήνων δηλώνουν αρκετά ικανοποιημένοι και 4% πολύ ικανοποιημένοι. Επιπλέον, εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ για την καταπολέμηση της πανδημίας (39% δηλώνουν όχι πολύ ικανοποιημένοι και 37% καθόλου ικανοποιημένοι).

Οι Έλληνες πολίτες εκτιμούν ότι οι τρεις βασικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της πανδημικής κρίσης πρέπει να είναι η παροχή άμεσης οικονομικής ενίσχυσης στα κράτη μέλη (60%), η διασφάλιση της διαθεσιμότητας επαρκούς ιατρικού εξοπλισμού -μάσκες, γάντια, τεστ κ.λπ.- σε όλα τα κράτη μέλη (49%) και η χαλάρωση των κανόνων του προϋπολογισμού της Ένωσης προκειμένου να επιτραπεί στα κράτη να στηρίξουν τις οικονομίες τους με επιχορηγήσεις (38%).

Η πλειονότητα των Ελλήνων πολιτών (63%) εκτιμά επίσης ότι τα οφέλη για την υγεία που προκύπτουν από την επιβολή στη χώρα των περιοριστικών μέτρων για την καταπολέμηση της πανδημίας αντισταθμίζουν την οικονομική ζημιά που προκαλείται. Αντίθετα, σχεδόν ένας στους τρεις Έλληνες (34%) πιστεύει ότι η οικονομική ζημιά που προκαλείται είναι μεγαλύτερη από τα οφέλη για την υγεία. Επιπλέον αναφέρουν ότι, από την έναρξη της πανδημίας, έχουν αντιμετωπίσει προσωπικές οικονομικές δυσκολίες. Μεταξύ των προσωπικών οικονομικών δυσκολιών που πιο συχνά αναφέρονται είναι η απώλεια εισοδήματος (41%), η ανεργία ή μερική ανεργ-

γία (28%), η δυσκολία στην πληρωμή ενοικίου, λογαριασμών ή τραπεζικών δανείων (26%) και η χρήση των προσωπικών αποταμιεύσεων νωρίτερα απ' ό,τι είχε προγραμματιστεί (25%).

Όσον αφορά τις επιπτώσεις της πανδημίας στην κοινωνική αλληλεγγύη και τις κοινωνικές επαφές των Ελλήνων, επτά στους δέκα Έλληνες (72%) δηλώνουν ότι δεν έχουν κάποια βοήθεια από τους ανθρώπους γύρω τους, ενώ τέσσερις στους δέκα (42%) αναφέρουν ότι οι ίδιοι συνδράμουν άλλους ανθρώπους που έχουν ανάγκη.⁵⁶ Επίσης, αρκετοί υποστηρίζουν ότι η εξ' αποστάσεως επικοινωνία τους με άλλους ανθρώπους έχει αυξηθεί, όπως για παράδειγμα ότι μιλούν πιο συχνά με άλλους (συγγενείς, φίλους, κ.λπ.) μέσω τηλεφώνου, μέσων κοινωνικής δικτύωσης ή μηνυμάτων σε κινητά τηλέφωνα (68%).⁵⁷

Τέλος, σε σχέση με τους περιορισμούς που τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας επέφεραν στις ατομικές ελευθερίες, η πλειονότητα των Ελλήνων πολιτών (70%) διατυπώνουν την άποψη ότι οι περιορισμοί αυτοί ήταν απόλυτα δικαιολογημένοι. Από την άλλη μεριά, σχεδόν ένας στους τρεις Έλληνες (28%) εκφράζει την έντονη αντίθεσή του σε οποιοσδήποτε περιορισμούς των ατομικών ελευθεριών, ανεξαρτήτως της πανδημίας.⁵⁸ Επίσης, περισσότεροι από τους μισούς Έλληνες (55%) υποστηρίζουν τη χρήση από τις ελληνικές αρχές εφαρμογών σε κινητά τηλέφωνα για την καταπολέμηση της διασποράς του νέου κορωνοϊού. Την αντίθεσή τους εκφράζουν 37% των Ελλήνων.⁵⁹

56 Σχετικά με τις αρνητικές επιδράσεις της πανδημίας στην κοινωνική αλληλεγγύη καθώς και τον κίνδυνο εκτεταμένης κοινωνικής ατροφίας και κοινωνικής ενδόρρηξης, βλ. ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, Χτούρης και Ζήση, 2020.

57 Για τη λειτουργία των μέσων επικοινωνίας στην εποχή της πανδημίας βλ. ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, Τσέκερης και Ζέρη, 2020.

58 Σχετικά με τα περιοριστικά μέτρα για την καταπολέμηση της πανδημίας Covid-19 και τον αντίκτυπό τους στα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες των Ελλήνων πολιτών, βλ. FRA, 4/2020.

59 Στην Ελλάδα, την περίοδο 22.3.2020-14.5.2021, οι πολίτες, προκειμένου να κυκλοφορήσουν εκτός οικίας και για συγκεκριμένες δραστηριότητες, χρειάζονταν ειδική άδεια, την οποία αποκτούσαν στέλνοντας μέσω του κινητού τους SMS στον αριθμό 13033 που είχε τεθεί σε λειτουργία από την Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας. Η αδειοδότηση προϋπόθετε την παροχή προσωπικών δεδομένων των αιτούντων την άδεια, όπως π.χ. το ονοματεπώνυμο και τη διεύθυνση κατοικίας τους και έχει θέσει προβληματισμούς ως προς την αξιοποίηση των στοιχείων αυτών. Γενικότερα, σχετικά με τους πιθανούς κινδύνους για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικότητας των πολιτών από τη χρήση εφαρμογών σε κινητά τηλέφωνα και άλλων παρόμοιων τεχνολογιών για τον έλεγχο της διασποράς του κορωνοϊού από τις δημόσιες αρχές, βλ. FRA, 5/2020.

3. Η επιβράδυνση της πανδημίας Covid-19: Καλοκαίρι 2020

Με την έναρξη της καλοκαιρινής περιόδου καταγράφεται μια μικρή υποχώρηση των κρουσμάτων της νόσου, η οποία εξασφαλίζει χώρο στις κυβερνήσεις για τη σταδιακή αποκλιμάκωση των εκτεταμένων περιορισμών και απαγορεύσεων που υιοθετήθηκαν από την έναρξη της πανδημίας. Ο αντίκτυπος ωστόσο της νόσου καθώς και των μέτρων για τον έλεγχο της διασποράς της συνεχίζει να επιβαρύνει τους βασικούς τομείς της φυσιολογικής καθημερινότητας, ενώ η επάνοδος σε μια «νέα κοινωνική και οικονομική κανονικότητα» στην οποία οι πολίτες καλούνται να προσαρμοστούν φαντάζει απειλητική. Σύμφωνα με τα στοιχεία της επαναλαμβανόμενης έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τις στάσεις και τις αντιλήψεις των Ευρωπαίων πολιτών σχετικά με την υγειονομική κρίση, κατά την καλοκαιρινή περίοδο⁶⁰ τα συναισθήματα που εξακολουθούν να κυριαρχούν στην ελληνική κοινωνία είναι αυτά της αβεβαιότητας (65%) και της ελπίδας (40%). Τα συναισθήματα αυτά συνοδεύονται από μια σειρά αρνητικών συναισθημάτων όπως απογοήτευση (34%), φόβο (29%), θυμό (22%) και αίσθηση αδυναμίας (7%), αλλά και από κάποια θετικά όπως αυτοπεποίθηση (11%) και διάθεση για παροχή βοήθειας (13%). Μάλιστα τόσο τα συναισθήματα που κυριαρχούν στους Έλληνες όσο και τα ποσοστά τους παραμένουν σχεδόν αναλλοίωτα, σε σύγκριση με αυτά του πρώτου επιδημικού κύματος. Όπως καταγράφεται, η αβεβαιότητα που νοιώθουν οι Έλληνες πολίτες και στη διάρκεια του καλοκαιριού, αν και έχει υποχωρήσει κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες (-4) σε σύγκριση με τον προηγούμενο γύρο της έρευνας, εξακολουθεί όχι μόνο να είναι το κυρίαρχο συναίσθημα μεταξύ των Ελλήνων αλλά και να καταγράφει το υψηλότερο εθνικό ποσοστό (%) μεταξύ των συμμετεχόντων στην έρευνα κρατών.

Το ίδιο χρονικό διάστημα, επτά στους δέκα Έλληνες πολίτες (70%) συνεχίζουν να εκφράζουν την ικανοποίησή τους από τα μέτρα της κυβέρνησης για την αντιμετώπιση της πανδημίας, αν και σε σύγκριση με την ικανοποίηση που καταγράφηκε στη διάρκεια του πρώτου πανδημικού κύματος ο βαθμός ικανοποίησης κατά τους καλοκαιρινούς μήνες υποχωρεί κατά επτά ποσοστιαίες μονάδες (-7). Επίσης, ο βαθμός ικανοποίησης των Ελλήνων μειώνεται σημαντικά όταν πρόκειται για τα μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση του νέου κορωνοϊού. Αν και με χαμηλότερα ποσοστά από αυτά του πρώτου επιδημικού κύματος, οι Έλληνες πολίτες που

60 European Parliament, Public opinion in the EU in time of coronavirus crisis. Second Round, 11/6- 29/6/2020.

γνωρίζουν τα μέτρα της ΕΕ εξακολουθούν να είναι όχι πολύ (48%) ή και καθόλου (11%) ικανοποιημένοι από τα μέτρα. Αντίθετα, 34% των Ελλήνων δηλώνουν αρκετά ικανοποιημένοι και 4% πολύ ικανοποιημένοι, με το συνολικό ποσοστό ικανοποίησης από τα μέτρα της ΕΕ να εμφανίζεται αυξημένο (+9) σε σχέση με αυτό που καταγράφηκε στη διάρκεια του πρώτου επιδημικού κύματος. Επιπλέον, οι Έλληνες πολίτες επιμένουν να εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ για την καταπολέμηση της πανδημίας, αν και με μικρότερη ένταση (-8) από αυτήν στη διάρκεια του πρώτου επιδημικού κύματος (76%). Στην πλειονότητα τους (68%) δηλώνουν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από την αλληλεγγύη αυτή (44% δηλώνουν όχι πολύ ικανοποιημένοι και 24% καθόλου ικανοποιημένοι).

Κατά την καλοκαιρινή περίοδο σχεδόν ένας στους δύο Έλληνες πολίτες εκτιμά ότι οι βασικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της πανδημίας πρέπει να είναι η παροχή άμεσης οικονομικής ενίσχυσης στα κράτη μέλη (55%), η διασφάλιση της διαθεσιμότητας επαρκούς ιατρικού εξοπλισμού -μάσκες, γάντια, τεστ κ.λπ.- σε όλα τα κράτη μέλη (44%), η διάθεση κονδυλίων έρευνας για την ανάπτυξη εμβολίου (33%) και η εφαρμογή αυστηρότερων ελέγχων των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ (33%). Επιπλέον, δηλώνουν ότι, δεδομένων των συνθηκών, οι τρεις πιο σημαντικοί τομείς στους οποίους κατά προτεραιότητα πρέπει να δαπανηθεί ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η δημόσια υγεία (69%), η οικονομική ανάκαμψη και οι νέες ευκαιρίες για τις επιχειρήσεις (51%), καθώς και η εκπαίδευση, η κατάρτιση και ο πολιτισμός (37%).

Η πλειονότητα των Ελλήνων πολιτών (57%) εξακολουθεί να εκτιμά ότι τα οφέλη για την υγεία που προκύπτουν από την επιβολή στη χώρα των περιοριστικών μέτρων για την καταπολέμηση της πανδημίας αντισταθμίζουν την οικονομική ζημιά που προκαλείται. Ωστόσο, η άποψη αυτή έχει υποχωρήσει κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες (-6) από τον προηγούμενο γύρο της έρευνας, στη διάρκεια του πρώτου πανδημικού κύματος του νέου κορωνοϊού. Αντίθετα, 40% των Ελλήνων υποστηρίζουν ότι η οικονομική ζημιά που προκαλείται είναι μεγαλύτερη από τα οφέλη για την υγεία, άποψη που επίσης έχει ενισχυθεί κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες (+6) από τον προηγούμενο γύρο της έρευνας. Επίσης, εξακολουθούν να αναφέρουν ότι, από την έναρξη της πανδημίας, έχουν αντιμετωπίσει προσωπικές οικονομικές δυσκολίες. Μεταξύ των οικονομικών δυσκολιών που αναφέρονται πιο συχνά είναι η απώλεια εισοδήματος (41%), η ανεργία ή μερική ανεργία (29%), η χρήση των προσωπικών αποταμιεύσεων νωρίτερα απ' ό,τι είχε προγραμματιστεί (29%) και η δυσκολία στην πληρωμή ενοικίου, λογαριασμών ή τραπεζικών δανείων (26%).

Επιπλέον, σε σχέση με τους περιορισμούς που τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας επέφεραν στις ατομικές ελευθερίες, σχεδόν έξι στους δέκα Έλληνες πολίτες (59%) διατυπώνουν την άποψη ότι ήταν απόλυτα δικαιολογημένοι, ενώ σχεδόν τέσσερις στους δέκα (39%) εκφράζουν την έντονη αντίθεσή τους σε οποιουσδήποτε περιορισμούς των ατομικών ελευθεριών, ανεξαρτήτως της πανδημίας. Όπως καταγράφεται σε αυτόν τον γύρο της έρευνας, η υποστήριξη των Ελλήνων προς τους περιορισμούς μειώνεται αισθητά (-11). Επίσης, αυτήν την περίοδο ένας στους δύο Έλληνες (50%) υποστηρίζει τη χρήση από τις αρχές εφαρμογών σε κινητά τηλέφωνα για την καταπολέμηση της διασποράς του νέου κορωνοϊού. Σε σύγκριση με τον προηγούμενο γύρο της έρευνας την άνοιξη, το ποσοστό υποστήριξης χρήσης εφαρμογών σε κινητά τηλέφωνα για τον περιορισμό της ασθένειας έχει μειωθεί κατά πέντε (-5) ποσοστιαίες μονάδες.

Τα παραπάνω στοιχεία της έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τις στάσεις και τις απόψεις των Ευρωπαίων πολιτών σχετικά με τον νέο κορωνοϊό συγκλίνουν, σε βασικές γραμμές, με συγγενή θεματικά δεδομένα της έρευνας του τακτικού Ευρωβαρόμετρου το καλοκαίρι του 2020.⁶¹ Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά οι Έλληνες πολίτες εμφανίζονται ικανοποιημένοι (75%) από τα μέτρα της κυβέρνησης για την αντιμετώπιση της πανδημίας (30% πολύ ικανοποιημένοι και 45% αρκετά ικανοποιημένοι), ποσοστό το οποίο υπερβαίνει σημαντικά τον ευρωπαϊκό μέσο όρο ικανοποίησης (EE27 62%). Από την άλλη μεριά, η ικανοποίηση των Ελλήνων από τα μέτρα των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της πανδημίας κινείται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα (41%) ενώ σχεδόν ένας στους δύο Έλληνες (54%) πιστεύει ότι δεν υπήρξε αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών της Ένωσης.

Οι περισσότεροι Έλληνες εκτιμούν επίσης ότι τα μέτρα και οι επιπτώσεις τους εστιάζουν πάρα πολύ στην υγεία εις βάρος της οικονομίας (56%), με ένα χαμηλότερο ποσοστό να έχει την αντίθετη άποψη (11%) ενώ σχεδόν ένας στους τρεις (32%) υποστηρίζει ότι διατηρήθηκε η ισορροπία μεταξύ των δύο αγαθών. Τα αντίστοιχα ποσοστά του ευρωπαϊκού μέσου όρου ανέρχονται σε 32%, 26% και 39% των Ευρωπαίων πολιτών. Ζητούν δε από την Ευρωπαϊκή Ένωση την προτεραιοποίηση της επένδυσης οικονομικών πόρων για την εξεύρεση θεραπείας ή εμβολίου (36%), την περαιτέρω οικονομική ενίσχυση των περιοχών της ΕΕ που έχουν πληγεί περισσότερο (33%) και την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής πολιτικής υγείας (32%). Επίσης, σχεδόν στο σύνολό τους (98%) εκτιμούν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει

61 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Τακτικό Ευρωβαρόμετρο Νο. 93, Ιούλιος-Αύγουστος 2020.

να εφαρμόσει ένα οικονομικό σχέδιο για την ανάκαμψη όλων των κρατών μελών της από τις συνέπειες της πανδημίας. Παράλληλα εκφράζουν την πεποίθηση ότι η πανδημία θα έχει σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις για τη χώρα (98%) αλλά και για τους ίδιους προσωπικά (80%) και ότι η ελληνική οικονομία δεν θα ανακάμψει από τις δυσμενείς επιπτώσεις νωρίτερα από το 2023 ή και αργότερα (44%).

Σε ό,τι αφορά το πώς οι Έλληνες βίωσαν τα μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας και ιδίως τους περιορισμούς που επιβλήθηκαν, οι περισσότεροι θεωρούν αυτήν την εμπειρία ως αρκετά δύσκολη να τη διαχειριστούν (38%) ή και πολύ δύσκολη που θέτει σε κίνδυνο τη νοητική και ψυχική τους κατάσταση (14%). Από την άλλη μεριά, 20% των Ελλήνων τη θεωρούν ως μian αρκετά εύκολη εμπειρία να τη διαχειριστούν ή ως μια πολύ εύκολη εμπειρία που βελτιώνει την καθημερινή τους ζωή (3%).

Τέλος, με βάση τα στοιχεία του Ευρωβαρόμετρου αναφορικά με τους περιορισμούς που τα μέτρα αυτά επέφεραν στις ατομικές ελευθερίες, οι Έλληνες πολίτες εκτιμούν ότι ήταν απόλυτα (39%) ή κάπως (42%) δικαιολογημένοι, ενώ λίγοι μόνο διατυπώνουν την άποψη ότι οι περιορισμοί δεν ήταν πολύ δικαιολογημένοι (13%) ή και καθόλου δικαιολογημένοι (5%). Τα αντίστοιχα ποσοστά του ευρωπαϊκού μέσου όρου ανέρχονται σε 44%, 38%, 12% και 5% των Ευρωπαίων πολιτών.

4. Το δεύτερο επιδημικό κύμα Covid-19: Φθινόπωρο 2020

Με την έλευση του φθινοπώρου η έξαρση των κρουσμάτων του νέου κορωνοϊού στη χώρα αναζωπυρώνεται και το δεύτερο επιδημικό κύμα πλήττει σταδιακά την Ελλάδα. Ως αποτέλεσμα, νέα έκτακτα μέτρα φυσικής και κοινωνικής αποστασιοποίησης υιοθετούνται από τις δημόσιες αρχές, οδηγώντας στον εκ νέου περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας, της συνάθροισης, της εκπαίδευσης και της εργασίας των πολιτών καθώς και στην προσωρινή αναστολή λειτουργίας πολλών κλάδων της οικονομίας.⁶² Σε αυτό το χρονικό διάστημα η μετάβαση στη νέα κανονικότητα γίνεται δυσκολότερη και πιο ανησυχητική. Σύμφωνα με τα στοιχεία της επαναλαμβανόμενης έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τις στάσεις και τις αντιλήψεις των Ευρωπαίων πολιτών στη διάρκεια της πανδημικής κρίσης,⁶³ κατά την περίοδο του δεύτερου επιδημικού κύματος του φθινοπώρου η αβεβαιότητα παραμένει ως

62 Σχετικά με τον αντίκτυπο των περιοριστικών μέτρων για την καταπολέμηση της πανδημίας στα κοινωνικά δικαιώματα των Ελλήνων πολιτών, βλ. FRA, 11/2020.

63 European Parliament, Public opinion in the EU in time of coronavirus crisis. Third Round, 25/9 - 7/10/2020.

το κυρίαρχο συναίσθημα στην ελληνική κοινωνία (69%), καταγράφοντας, για συνεχή τρίτη φορά, το υψηλότερο εθνικό ποσοστό μεταξύ των συμμετεχόντων στην έρευνα κρατών (ίσο με το ποσοστό που καταγράφεται στην Ισπανία). Η ελπίδα υποχωρεί από τη δεύτερη θέση των συναισθημάτων, καταγράφοντας ποσοστό 31%, πολύ χαμηλότερο από τα αντίστοιχα ποσοστά του Απριλίου (42%) και του Ιουνίου (40%). Η αβεβαιότητα που κυριαρχεί στην ελληνική κοινωνία συνοδεύεται επίσης από μια σειρά άλλων αρνητικών συναισθημάτων όπως απογοήτευση (42%), φόβο (30%), θυμό (28%) και αίσθηση αδυναμίας (8%), αλλά και κάποιων θετικών συναισθημάτων όπως αυτοπεποίθηση (10%) και διάθεση για παροχή βοήθειας (10%).

Το διάστημα αυτό περισσότεροι από τους μισούς Έλληνες πολίτες (56%) εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για τα μέτρα που έχει πάρει η κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της πανδημίας (35% δηλώνουν όχι πολύ ικανοποιημένοι και 21% καθόλου ικανοποιημένοι), ενώ μόνο τέσσερις στους δέκα Έλληνες πολίτες (43%) δηλώνουν την ικανοποίησή τους από τα μέτρα αυτά (7% είναι πολύ ικανοποιημένοι και 36% είναι αρκετά ικανοποιημένοι). Μάλιστα, σε σύγκριση με τον βαθμό ικανοποίησης που καταγράφηκε στους δύο πρώτους γύρους της έρευνας, η ικανοποίηση των Ελλήνων έχει μειωθεί σημαντικά και υποχωρεί κατά τριάντα τέσσερις (-34) ποσοστιαίες μονάδες από τον πρώτο γύρο της έρευνας και κατά είκοσι επτά ποσοστιαίες μονάδες (-27) από τον δεύτερο γύρο.

Παρόμοια πτωτική πορεία παρουσιάζει και ο βαθμός ικανοποίησης των Ελλήνων από τα μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της πανδημίας. Οι Έλληνες πολίτες που γνωρίζουν τα μέτρα της ΕΕ εξακολουθούν να δηλώνουν όχι πολύ ικανοποιημένοι (48%) ή και καθόλου ικανοποιημένοι (16%). Αντίθετα, 30% των Ελλήνων δηλώνουν αρκετά ικανοποιημένοι και 3% πολύ ικανοποιημένοι, με το συνολικό ποσοστό ικανοποίησης από τα μέτρα της ΕΕ να εμφανίζεται μειωμένο κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες (-5) σε σχέση με αυτό που καταγράφηκε στη διάρκεια του καλοκαιριού. Οι Έλληνες επιμένουν επίσης να εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ για την καταπολέμηση της πανδημίας. Στην πλειονότητά τους (71%) δηλώνουν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από την αλληλεγγύη αυτή (45% δηλώνουν όχι πολύ ικανοποιημένοι και 26% καθόλου ικανοποιημένοι), ενώ πολύ λίγοι έχουν την αντίθετη άποψη (2% είναι πολύ ικανοποιημένοι και 24% είναι αρκετά ικανοποιημένοι).

Οι Έλληνες πολίτες εκτιμούν ότι οι βασικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της πανδημίας πρέπει να είναι η παροχή άμεσης οικονομικής ενίσχυσης στα κράτη μέλη (57%), η διασφάλιση της διαθεσιμότητας επαρκούς ιατρικού εξοπλισμού -μάσκες, γάντια, τεστ κ.λπ.- σε όλα τα κράτη μέλη (45%), η εφαρμογή αυστηρότερων ελέγχων των εξωτε-

ρικών συνόρων της ΕΕ (32%) και η χαλάρωση των κανόνων του προϋπολογισμού της Ένωσης, προκειμένου να επιτραπεί στα κράτη μέλη να στηρίξουν τις οικονομίες τους με κρατικές επιχορηγήσεις (32%). Επίσης, στη μεγάλη τους πλειονότητα (82%) συμφωνούν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να παρέχει χρηματικούς πόρους στα κράτη μέλη μόνο υπό την προϋπόθεση ότι η κυβέρνησή τους θα εφαρμόζει τους κανόνες του κράτους δικαίου και τις δημοκρατικές αρχές. Επιπλέον εκτιμούν ότι, δεδομένων των συνθηκών, οι τρεις πιο σημαντικοί τομείς στους οποίους κατά προτεραιότητα πρέπει να δαπανηθεί ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η δημόσια υγεία (69%), η οικονομική ανάκαμψη και οι νέες ευκαιρίες για τις επιχειρήσεις (46%), καθώς και η εκπαίδευση, η κατάρτιση και ο πολιτισμός (41%).

Ποσοστό 51% των Ελλήνων πολιτών εκτιμά ότι η οικονομική ζημιά που προκαλείται από την επιβολή στη χώρα των περιοριστικών μέτρων για την καταπολέμηση της πανδημίας είναι μεγαλύτερη από τα οφέλη για την υγεία. Αντίθετα, 46% των Ελλήνων υποστηρίζουν ότι τα οφέλη για την υγεία υπερτερούν της οικονομικής ζημιάς. Πρόκειται για μια σημαντική αλλαγή της θέσης των Ελλήνων σε σχέση με τους προηγούμενους γύρους της έρευνας την άνοιξη και το καλοκαίρι, όταν οι περισσότεροι Έλληνες θεωρούσαν πως τα οφέλη για την υγεία από την επιβολή στη χώρα των περιοριστικών μέτρων ήταν μεγαλύτερα από την οικονομική ζημιά που προκαλούσαν. Η άποψη αυτή στην πορεία της κρίσης της πανδημίας υποχώρησε κατά δεκαεπτά ποσοστιαίες μονάδες (-17) από τον πρώτο γύρο της έρευνας την άνοιξη και κατά έντεκα ποσοστιαίες μονάδες (-11) από τον προηγούμενο γύρο στη διάρκεια του καλοκαιριού.

Σε ό,τι αφορά τις επιπτώσεις της πανδημίας στην προσωπική οικονομική κατάσταση των Ελλήνων, περισσότεροι από τους μισούς Έλληνες (55%) δηλώνουν ότι η πανδημία έχει ήδη επηρεάσει το προσωπικό τους εισόδημα. Επίσης, σχεδόν τρεις στους δέκα Έλληνες (31%) εκτιμούν ότι, αν και η πανδημία δεν έχει ήδη επηρεάσει το προσωπικό τους εισόδημα, κάτι τέτοιο θα γίνει στο μέλλον ενώ 10% των Ελλήνων πιστεύουν πως δεν θα επηρεαστεί το εισόδημά τους. Επιπλέον, οι περισσότεροι Έλληνες αναφέρουν ότι από την έναρξη της πανδημίας έχουν αντιμετωπίσει προσωπικές οικονομικές δυσκολίες. Μεταξύ των προσωπικών οικονομικών δυσκολιών που πιο συχνά αναφέρονται είναι η απώλεια εισοδήματος (40%), η χρήση των προσωπικών αποταμιεύσεων νωρίτερα απ' ό,τι είχε προγραμματιστεί (29%), η ανεργία ή μερική ανεργία (29%) και η δυσκολία στην πληρωμή ενοικίου, λογαριασμών ή τραπεζικών δανείων (26%).

Τέλος, σε σχέση με τους περιορισμούς που τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας επέφεραν στις ατομικές ελευθερίες, περισσότεροι από τους μισούς Έλληνες (53%) διατυπώνουν την άποψη ότι οι περιορισμοί αυτοί είναι

απόλυτα δικαιολογημένοι. Από την άλλη μεριά, 46% των Ελλήνων πολιτών εκφράζει την έντονη αντίθεσή τους σε οποιουσδήποτε περιορισμούς των ατομικών ελευθεριών, ανεξαρτήτως της πανδημίας. Όπως καταγράφεται, τα ποσοστά υποστήριξης των Ελλήνων προς τους περιορισμούς μειώνονται αισθητά στην πορεία της υγειονομικής κρίσης, ενώ αυξάνεται σημαντικά η αντίθεση των πολιτών προς οποιουσδήποτε περιορισμούς των ελευθεριών τους, ανεξαρτήτως της πανδημίας.

5. Το τρίτο επιδημικό κύμα Covid-19: Χειμώνας/ Άνοιξη 2021

Έναν χρόνο σχεδόν μετά την έναρξη της πανδημίας, κατά την περίοδο του τρίτου επιδημικού κύματος τον χειμώνα και την άνοιξη του 2021, σύμφωνα με τα στοιχεία έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τις αντιλήψεις των Ευρωπαίων πολιτών στη διάρκεια της συνεχιζόμενης πανδημίας,⁶⁴ τα συναισθήματα που κυριαρχούν στην ελληνική κοινωνία είναι αυτά της αβεβαιότητας (65%), της απογοήτευσης (54%), του θυμού (40%), της μοναξιάς (26%) και της αίσθησης αδυναμίας (14%). Το συναίσθημα της ελπίδας δηλώνεται από το 28% των Ελλήνων πολιτών.

Σύμφωνα με την έρευνα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και σε σχέση με το βαθμό ικανοποίησης από τα μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση του νέου κορωνοϊού, οι Έλληνες πολίτες που γνωρίζουν τα μέτρα αυτά εξακολουθούν να δηλώνουν όχι πολύ ικανοποιημένοι (39%) ή και καθόλου ικανοποιημένοι (19%). Η αυξανόμενη έλλειψη ικανοποίησης για τα μέτρα που έλαβε η ΕΕ για την καταπολέμηση της πανδημίας καταγράφεται και στο τακτικό Ευρωβάρόμετρο, σύμφωνα με το οποίο 68% των Ελλήνων πολιτών δεν είναι ικανοποιημένοι από τα μέτρα της ΕΕ, αλλά ούτε και από τα μέτρα που έλαβε η ελληνική κυβέρνηση (61%) και οι περιφερειακές/τοπικές αρχές στην Ελλάδα (62%).⁶⁵ Επίσης, σύμφωνα με την έρευνα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, οι Έλληνες πολίτες εκφράζουν την δυσαρέσκειά τους για την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ για την καταπολέμηση της πανδημίας, δηλώνοντας στην πλειοψηφία τους (61%)

64 European Parliament, Special Eurobarometer Survey (EB 95.1). Resilience and Recovery. Public opinion one year into the pandemic. 16/3/2021-12/4/ 2021. Να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη έρευνα το 2021 ακολουθεί διαφορετική μεθοδολογία από τις τρεις προηγούμενες έρευνες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τις επιπτώσεις της πανδημίας του κορωνοϊού το 2020, όπως επίσης ότι καλύπτει διαφορετική ηλικιακή κατηγορία (15+). Ως εκ τούτου, τα αποτελέσματά της δεν είναι απόλυτα συγκρίσιμα με τις έρευνες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 2020, αν και θεματικά συγγενή με αυτές.

65 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Τακτικό Ευρωβάρόμετρο No. 94, Φεβρουάριος-Μάρτιος 2021.

ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από την αλληλεγγύη αυτή (43% δηλώνουν όχι πολύ ικανοποιημένοι και 18% καθόλου ικανοποιημένοι).

Το διάστημα αυτό, οι Έλληνες πολίτες εκτιμούν ότι οι τρεις βασικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της πανδημίας πρέπει να είναι η εξασφάλιση από την ΕΕ της δυνατότητας των κρατών μελών της να στηρίζουν τις επιχειρήσεις και τους εργαζόμενους που πλήττονται από την πανδημία (44%), η επένδυση επιπλέον χρηματικών πόρων στην οικονομία για μια βιώσιμη και δίκαιη ανάκαμψη όλων των κρατών μελών της ΕΕ (44%) και η διασφάλιση ταχείας πρόσβασης σε ασφαλή και αποτελεσματικά εμβόλια σε όλους τους πολίτες της ΕΕ (33%). Οι προτεραιότητες αυτές επιβεβαιώνονται και από τα στοιχεία του Ευρωβαρόμετρου, σύμφωνα με το οποίο οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει κατά προτεραιότητα να δώσει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να στηρίζουν τις επιχειρήσεις και τους εργαζόμενους που πλήττονται από την πανδημία (50%), να επενδύσει περισσότερα χρήματα στην οικονομία για μια βιώσιμη και δίκαιη ανάκαμψη όλων των κρατών μελών της (43%) και να εξασφαλίσει ταχεία πρόσβαση σε ασφαλή και αποτελεσματικά εμβόλια σε όλους τους πολίτες της (33%).⁶⁶ Παράλληλα, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, το σύνολο σχεδόν των Ελλήνων πολιτών εκφράζουν την πεποίθησή τους ότι η πανδημία του κορωνοϊού θα έχει σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις για τη χώρα (99%) αλλά και για τους ίδιους προσωπικά (78%), ενώ επτά στους δέκα εκτιμούν ότι η ελληνική οικονομία δεν θα ανακάμψει από τις δυσμενείς επιπτώσεις νωρίτερα από το 2023 (68%).

Σε ό,τι αφορά τις επιπτώσεις του κορωνοϊού στο εισόδημα των πολιτών, σύμφωνα με την έρευνα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αυτές είναι ιδιαίτερα αισθητές, με τους μισούς Έλληνες (50%) να δηλώνουν ότι ο κορωνοϊός έχει ήδη επηρεάσει το προσωπικό τους εισόδημα, 30% να δηλώνουν ότι αν και ο κορωνοϊός δεν έχει επηρεάσει το προσωπικό τους εισόδημα, κάτι τέτοιο θα γίνει στο μέλλον και μόλις 20% να εκτιμούν ότι ο κορωνοϊός δεν θα το επηρεάσει. Επιπλέον αναφέρουν ότι, κατά τη διάρκεια των τελευταίων δώδεκα μηνών αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες στην πληρωμή των μηνιαίων λογαριασμών τους, με ποσοστό 28% των Ελλήνων να δηλώνουν ότι αυτό γίνεται τον περισσότερο καιρό, 43% να δηλώνουν

66 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Τακτικό Ευρωβαρόμετρο Νο. 94, Φεβρουάριος-Μάρτιος 2021. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε επίσης ότι σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, στο πλαίσιο της οποίας οι πολίτες ρωτήθηκαν για την προθυμία τους να εμβολιαστούν, 37% των Ελλήνων πολιτών δηλώνουν πρόθυμοι να εμβολιαστούν το συντομότερο δυνατόν ή έχουν ήδη εμβολιαστεί, 21% δηλώνουν ότι επιθυμούν να εμβολιαστούν στη διάρκεια του 2021, 29% επιθυμούν να εμβολιαστούν αργότερα και 13% ποτέ.

ότι αυτό γίνεται περιστασιακά και 29% να δηλώνει ότι δεν αντιμετωπίζει τέτοιες δυσκολίες. Από την άλλη μεριά, σχεδόν ένας στους δύο Έλληνες (55%) εκτιμά ότι τα οφέλη για την υγεία που προκύπτουν από την επιβολή στη χώρα των περιοριστικών μέτρων για την καταπολέμηση της πανδημίας είναι περισσότερα από την οικονομική ζημιά που προκαλείται.

Τέλος, με βάση τα στοιχεία του τακτικού Ευρωβαρόμετρου, οι Έλληνες πολίτες θεωρούν ότι οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας ήταν απόλυτα (21%) ή κάπως (36%) δικαιολογημένοι, με λιγότερους να διατυπώνουν την άποψη ότι οι περιορισμοί δεν ήταν πολύ δικαιολογημένοι (30%) ή και καθόλου δικαιολογημένοι (13%). Παρά ταύτα, σε σχέση με τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας, οι περισσότεροι θεωρούν αυτήν την εμπειρία ως αρκετά δύσκολη να τη διαχειριστούν (36%) ή και πολύ δύσκολη που θέτει σε κίνδυνο τη νοητική και ψυχική τους κατάσταση (24%), ενώ μόνο 16% των Ελλήνων τη θεωρούν ως μια αρκετά εύκολη εμπειρία, ή ως μια πολύ εύκολη εμπειρία που βελτιώνει την καθημερινή τους ζωή (1%).

6. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Τη χρονιά που πέρασε, η πανδημία επηρέασε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής των πολιτών, άλλοτε πιο ήπια και άλλοτε πιο σκληρά. Η αβεβαιότητα κυριαρχεί στα συναισθήματα των Ελλήνων πολιτών και η ικανοποίηση από τα μέτρα αντιμετώπισής της, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, ακολουθεί πτωτική πορεία όσο η ασθένεια επιμένει. Η προτεραιοποίηση της ωφέλειας από τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας έναντι της οικονομικής ζημιάς που προκαλείται αμφισβητείται σταδιακά από ένα σημαντικό κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας, το ίδιο και η υποστήριξη των περιορισμών που τα μέτρα αυτά επιφέρουν στις ατομικές ελευθερίες. Παράλληλα, οι οικονομικές δυσκολίες των πολιτών πολλαπλασιάζονται ενώ επιζητείται η εφαρμογή ενός συνολικού σχεδίου για την ανάκαμψη της κοινωνίας και της οικονομίας της χώρας.

Τα ερευνητικά αποτελέσματα αναδεικνύουν ότι ο αντίκτυπος της νόσου και των μέτρων για την καταπολέμηση της πανδημίας Covid-19 στην καθημερινή μας ζωή είναι πολύ σοβαρός και μας αναγκάζει να προσαρμοστούμε σε μια νέα κανονικότητα που ούτε μας πολυαρέσει ούτε μας πολυταϊριάζει. Όπως, ωστόσο, φαίνεται δεν έχουμε άλλη επιλογή παρά να προσαρμοστούμε. Στη μετάβαση αυτή προς τη μετά-κορωνοϊό εποχή ως μην λησμονούμε τους γύρω μας, τους πιο αδύναμους και λιγότερο προνομιούχους καθώς και τις αξίες μας, της αλληλοβοήθειας και του χρέους της κοινωνικής αλληλεγγύης, όπως άλλωστε το επιτάσσει και το άρθρο 25 παρ. 4 του Συντάγματος. Η υγειονομική κρίση που προκαλεί η πανδημία πλήττει

το σύνολο της κοινωνίας, κάποιες ευάλωτες ομάδες πιο πολύ, και δεν συγχωρεί κοινωνικά ανεύθυνες, εγωιστικές ή άδικες ατομικές συμπεριφορές και δημόσιες πολιτικές. Μέχρι να τελειώσει το κακό, πορευόμαστε μαζί και δεν αφήνουμε πίσω κανέναν – όσο μπορούμε και για όσο αντέχουμε.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Chtouris, S. και Zissi, A. (2020). Ο κοινωνικός μας εαυτός, η οικογένεια και οι κοινωνικές στάσεις την περίοδο των περιορισμών της πανδημίας Covid-19 το 2020. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 154, σελ. 41-64. <https://doi.org/10.12681/grsr.23228>
- Tsekeris, C. και Zeri, P. (2020). Κράτος, κοινωνία και μέσα επικοινωνίας στην εποχή του κορωνοϊού. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 154, σελ. 109-128. <https://doi.org/10.12681/grsr.24518>

Ξενόγλωσση

- European Commission, DG for Communication (May 2021). The EU and the coronavirus outbreak. *Standard Eurobarometer 94*. doi: 102775/395447 [Eurobarometer \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurobarometer/eurobarometer)
- European Commission, DG for Communication (October 2020). The EU and the coronavirus outbreak. *Standard Eurobarometer 93*. doi: 10.2775/652700 [Public Opinion - European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurobarometer/eurobarometer)
- European Parliament, EP Public Opinion Monitoring Unit (June 2021). *Resilience and Recovery. Public opinion one year into the pandemic. Spring 2021 Special Eurobarometer 95.1*. doi: 10.2861/27319 [Spring 2021 survey \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurobarometer/eurobarometer)
- European Parliament, EP Public Opinion Monitoring Unit (2021). *Public opinion monitoring at a glance in the time of COVID-19: Newsletters 3/2020 – 5/2021. Public opinion in the time of COVID-19* [\(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurobarometer/eurobarometer)
- European Parliament, EP Public Opinion Monitoring Unit (June 2020). *Public opinion in times of Covid-19*. doi: 10.2861/087976 [Public opinion in the EU in time of coronavirus crisis \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurobarometer/eurobarometer)
- European Parliament, EP Public Opinion Monitoring Unit (October 2020). *Public opinion in times of Covid-19. Second Round*. doi: 10.2861/784439 [Public opinion in the EU in time of coronavirus crisis 2 \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurobarometer/eurobarometer)

- European Parliament, EP Public Opinion Monitoring Unit (November 2020). *Public opinion in times of Covid-19. Third Round.* doi: 10.2861/620396 [Public opinion in the EU in time of coronavirus crisis 3 \(europa.eu\)](#)
- European Union Agency for Fundamental Rights (April 2020). *Coronavirus pandemic in the EU – Fundamental Rights Implications – Bulletin 1.* doi: 10.2811/009602. [Coronavirus pandemic in the EU - Fundamental Rights Implications - Bulletin 1 | European Union Agency for Fundamental Rights \(europa.eu\)](#)
- European Union Agency for Fundamental Rights (May 2020). *Coronavirus pandemic in the EU – Fundamental Rights Implications: With a focus on contact-tracing apps – Bulletin 2.* doi: 10.2811/441998. [Coronavirus pandemic in the EU - Fundamental Rights Implications - Bulletin 2 | European Union Agency for Fundamental Rights \(europa.eu\)](#)
- European Union Agency for Fundamental Rights (November 2020). *Coronavirus pandemic in the EU – Fundamental Rights Implications: Focus on social rights – Bulletin 6.* doi: 10.2811/54538. [Coronavirus pandemic in the EU - Fundamental Rights Implications - Bulletin 6 | European Union Agency for Fundamental Rights \(europa.eu\)](#)

Christina Varouxι

Attitudes of the Greek society towards the Covid-19
pandemic: research results in times of social,
economic and health crisis

ABSTRACT

This article provides a brief overview of the attitudes and views of Greek citizens regarding the Covid-19 pandemic, the containment measures imposed to address it and their social and economic impact on the population of the country. Selected research results on Covid-19 are used for the purposes of this article, as collected in related thematic surveys of the European Union institutions in the years 2020-2021, throughout the health crisis. The article also examines the degree of change in the attitudes of Greek citizens during the evolution of the coronavirus course, in the first epidemic wave of spring, then in the summer and in the second epidemic wave in autumn 2020 as well as in the third epidemic wave in the winter and spring of 2021.